

...hírlapi kinczsásásból Batsányi János sírjánál

Egy verssel és egy 1934. május 9-én írott tudósítással jöttem ki a tapolcai temetőbe a költőházaspár, Batsányi Jánosék sírjához az idén. A verset a fiatal poétánkról írtam ez alkalomra, elképzeltem a maturandust soproni diákvárosában, a határon, még Magyarországon, de már az osztrák hegyek közelében, élete hol kedves, hol kényszerűen fogadott tájai között. (Praznovszky Mihálynak ajánlottam a versem, ő húsz esztendővel előttem szólt, olvasott föl emlékbeszédet itt a sírnál.) Kérem, hallgassák, hallgassátok meg ezt az új költeményemet:

Batsányi János – ifjúságáról

Sopron ahol még
Innen a húszon de a borból
Árva diák aki voltam
Évnapomon már emelinték

Sillabizáltam a római költők
Verssorait várva Festetics atyánkra
Ahol konviktus közelében
Német váltott a magyar szón

Tarkómon az Alpok lehe hűsebb
Gyermeküket erre a jobb
Karjukra tevék át
Mind az utak menti Madonnák

Tapolca Sümeg kies vidékei és
Keszthely kikötője közel
Tükrömben kékellő tónyi az égbolt
Sorsom kereke ott még
Csak egy malomé volt

Onnan a langy lég amelyik
Küldte a májusi ízt akárha
Régi leányok szája fútta
Volna ifju fürtjeimre

Ahol e váras kövein kopogott
 Nappal a léptem ahol mint cseresznye
 Ért be a csók s ahol Horác-könyvemet
 Gonddal hajtottam be mindenik este

A másik tünődésre készítő szöveg szerzője Pásztor Árpád. Bevallom, sokáig csak Weöres Sándor Pásztor Béla nevű barátjáról tudtam, mire kiderült, hogy hányan s milyen tehetséges írók s költők voltak a Pásztorok.

1934-ben, aznap, amikor Batsányi János és felesége, Baumberg Gabriella hamvait várta itt befogadni a nyitott sír, Pásztor Árpád utazott Tapolcára a Pesti Napló megbízásából, hogy tudósítson a Linzből hazaérkezett hamvak végső nyugalomba helyezéséről. Pásztor Árpád, aki Ady Endrével volt éppen egyidős, s aki az első világháború harctereiről küldte publicisztikáját, s akinek képzelt interjúját a Titanic elsüllyedéséről a legdrámaibb valós beszámolóknak vélték az olvasók, ezúttal is az ő újságírói remekléséből értesülhettek a Tapolcán történekről. A sztárriporternek ifjúsági regényei, versei, drámafordításai éppúgy megtalálhatók az életművében, mint a tudósítások. Művelt és érzékeny száguldó riporter – íme, Pásztor Árpád. *Holt költők szülőföldjén* című írását – ahogy mondani szokás – ma is helytálló, aktuális gondolatsorral indította. Tudjuk-e, kinek, kiknek a koporsójánál állunk? S bizony, akkor sem tudta az ország igazán, még és már... A tankönyvekben körülbelül ugyanannyi szerepelt Batsányiról, mint manapság:

„Vannak ilyen nevek az irodalomtörténetben, halhatatlanok és mégis elmosódók, előfordulnak a nyomtatott Pantheonban, de csak arra valók, hogy a tanár megzavarja velük a diákot, amikor rajtaütésszerűen kérdi: Mondjon valamit Bacsányi Jánosról... Ki volt, mikor, hol született, ki volt a felesége, hol halt meg, hol van eltemetve, mit írt?”

Az expozíció meghökkentőn figyelemfölkeltő hangütése után Pásztor Árpád sügni kezd a maga elé képzelt diáknak. S idézi a híres verset, *A franciaországi változásokra* nyolc sorát, de Batsányi utolsó vierzeilerét is, amelyben a linzi Duna-parton intett búcsút egyszerre életének és hazájának, amelytől még Balatonfüreden vett búcsút édesanyja halála után az emberélet útjának felén alig éppen csak túl... A száműzetésben is szép és teljes életre törekvő költő apoteózisát így folytatja Pásztor Árpád:

„Közben irodalmi harcok, nagy politikai, világszemléleti küzdelmek, egy marék versben néhány örökéletű sor – elég a halhatatlansághoz! – és 104 évi távollét után visszatérés egy kis koporsóban neje csontjaival együtt 1934-ben a »hazába«, amely Tapolcán, a szülőföldön, kis helyi ünnep keretében fogadja és temeti újra a »halhatatlan« költő hamvait, amelyek Baumberg Gabriella csontjaival együtt május 6-án indultak útnak a linzi temetőkertből. Ha Bacsányi János francia, német, vagy angol, akkor ma, a nagy életek divatos regényei korában egy ügyes regénygyáros bizonyára feldolgozza és világhírűvé teszi ezt a bizarr életet, de mert csak Tapolcán született, onnan indult el és oda tért vissza, elég, ha tisztavirágéletű újságcikk lesz belőle...” – Szelíd önironiával reflektál saját írására Pásztor Árpád, aki ha most itt lát-

na minket, 80 esztendővel később, bizonyára visszavonná írásának jelzőjét, mert mi már évszázadig sem felejtjük el Batsányiért írott szavait, még ha a tiszavirág-jelenség szépségének mulandóságáról is tudunk, itt, a Dunántúlon. Reménykedhetünk hát a szólásmondásban: az írás megmarad. Még ha az exhumálás költségei és a hamvak hazahozatala fáradságba és mérhető pénzbe került, már akkor is: „Vagy 400–500 pengőbe. A négy legnagyobb tapolcai pénztintézet 50–50 pengővel járult hozzá, Székesfehérvár városa 20 pengővel, Fejér vármegye ugyancsak 20 pengő erejéig, Tapolca nagyközség 100 pengőt adott hozzá, a Petőfi Társaság is adott valamicskét, a többi filléres adományokból került együvé... Sok évi munka volt 500 pengő!... Úgy ám, Bacsányi János!”

E vitriolos rész előtt azonban tapolcai közel- és hangképeket készít a publicisztika eszközeivel Pásztor Árpád. Pillanatra sem unatkoztak a hírlapolvasók. Sem Tapolcán, sem a pesti kávéházak székeiben. Pásztor Árpád május 9-én, hétfői napon emberileg-íróilag egyaránt nem meglepő kíváncsisággal kopogtat a tapolcailak ajtaján:

„– Van-e még Tapolcán Bacsányinak valamilyen atyafisága? – ezzel a kérdéssel érkeztem a kedves zalai városkába. Csodaszépségű, festői tavacsskája országos nevezetesség lehetne!”

A processziós vallási ünnepre időzített püspöklátogatás miatt fellobogzott városkában Pásztor számba veszi, milyen atyafik vagy Batsányi- emlékek maradtak, ha már egyenes ági leszármazottja nem született a költőnek. Lajstromba vehette az első emléktáblát, amelynek reliefjét Szántó Géza véste ki, s amelynek szövegét Nagy Jenő írta. A költő vélelmezhető szülőháza helyén özv. Kemény Mórné háza épült. A házhoz tartozott még egy cserzőkút és egy vízpart közeli viskó, az utóbbit még beleírta tudósításába a szerző. Az lehetett Batsányi édesapjának, György úrnak a tímárműhelye. A *Bacsányi uccá*ban lakók közül szót vált Pásztor még Keszler Zoltán iskolaigazgatóval és a hetvenkét éves özv. Gyenes Sándornéval. Az úrhölgy a következőket nyilatkozta a hírlap- és regényíró kérdésére:

„– Semmi emlék, semmi személyes hagyomány nem maradt utána [B. J. után] Tapolcán?

– Semmi. Csak azt tudjuk róla nagyanyám elbeszélésből, aki nyolcvankét éves korában halt meg és mint kislány Ausztriában meglátogatta az oda internált Bacsányit, hogy magas, karcsú, ritka szép férfi volt. Mást azután ő se tudott róla. Itt írás, emlék, feljegyzés nem maradt se utána, se róla. Ha csak annak nem vesszük a plébánián az anyakönyvi bejegyzést.”

A matrikulában lévő bejegyzés Tapolca egyik ereklyéje napjainkban is. Batsányi életének alfája. Az ómegája pedig itt – előttünk, a sírban. Időzzünk még a fény és a sötét határmezsgyéjén Pásztor Árpád kalauzolásának segítségével, amikor május 8-án, délelőtt 11 óraker átrakták a költő és felesége egygye omolt csontjait-hamvait a kis, 140 centiméteres ezüstös koporsócskából újra két, immár tapolcai koporsóba. Az egyikre aranyos betűkkel *Bacsányi János*, a másikon *Bacsányi Jánosné* neve festetett fel. A cs-vel írt névváltozatba majd egy újabb helyesírási szabályzat, amely a

hagyomány elvét követi a családnevek tekintetében, visszaállítja a ts-t. A linzi közös kiskoporsó felső felében a férj, az alsóban a feleség koponyája volt található. Pásztor Árpád leírása nyomán bátran állíthatom, hogy Batsányi János porával elkeveredett Baumberg Gabrielláé, s viszont: Baumberg Gabriella porával elkeveredett Batsányi Jánosé, hiába tették őket megint két koporsóba. Nem lehet nem megrendülni a Pásztor Árpád által készített leíráson, amely minden fényképfelvételnél elevenebben idézi elém a hamleti látványt, amikor a dán királyfi lét és nem lét vívódásainak idején a részvét jelzőjével *szegénynek* nevezi Yorickot. A tapolcai temetőben nyolcvan esztendővel ezelőtt ért véget újratemetésével Batsányi tragédiája:

„– Hol az alsó fogsora? – kérdezi az egyik öreg munkás, míg átemeli Bacsányi koponyáját.

– Itt van, ni! – mond egy másik, és a csontok közül kikaparja a rebellis öreg magyar alsó kapcsán. – Minden foga megvan!

– Olyan a foga, mint a hab! – nézi csodálkozva a sírásó. – Pedig azt mondják, hogy 82 évet ért.

– És ott... az a koponya világszép Baumberg Gabrielláé. Gyengéd, szerelmes versek szülőágya, érzékeny szavak, bánatos kérések kigondolója, mikor Metternich és I. Ferenc császár előtt meghajolt száműzött ura érdekében.

Most itt hevernek a tapolcai kis temető kápolnájában, egy csomó idegen fogdossa, nézegeti őket. Azt mondják, ez a halhatatlanság, amelyért annyi könny és vér folyik...”

Kedves Hallgatóim és Olvasóim! Úgy érzem, Pásztor Árpád tudósítása nem csupán az 1934-es esztendőben szóló olvasóihoz, szól az nekünk most is, s hiszem, üzenete lesz a majdani évtizedekre. Amúgy hadd áruljam el, rám eső különös hatását az a róla szóló életrajzi adat is sokszorozza, hogy *A Pál utcai fiúk* című Molnár Ferenc-regényben ő az egyik Pásztor-fiú. Igen, üveggolyók, Fűvészkert... Na és a biztos tudás, hogy ott a grund. A haza. Hogy azért nem csak a költők, ám esetenként még a Nemecekek is az életüket adják.